

Kunnskap om Viken: Hva vet vi, og hva trenger kommunene?

Avd. sjef Espen Nedland Hansen, avdeling for samfunnsplanlegging

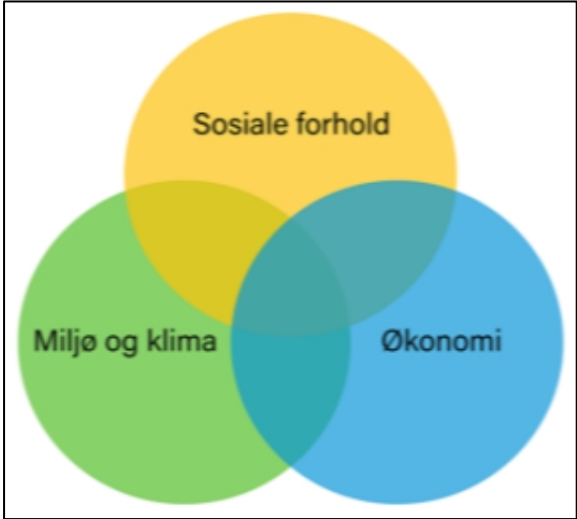
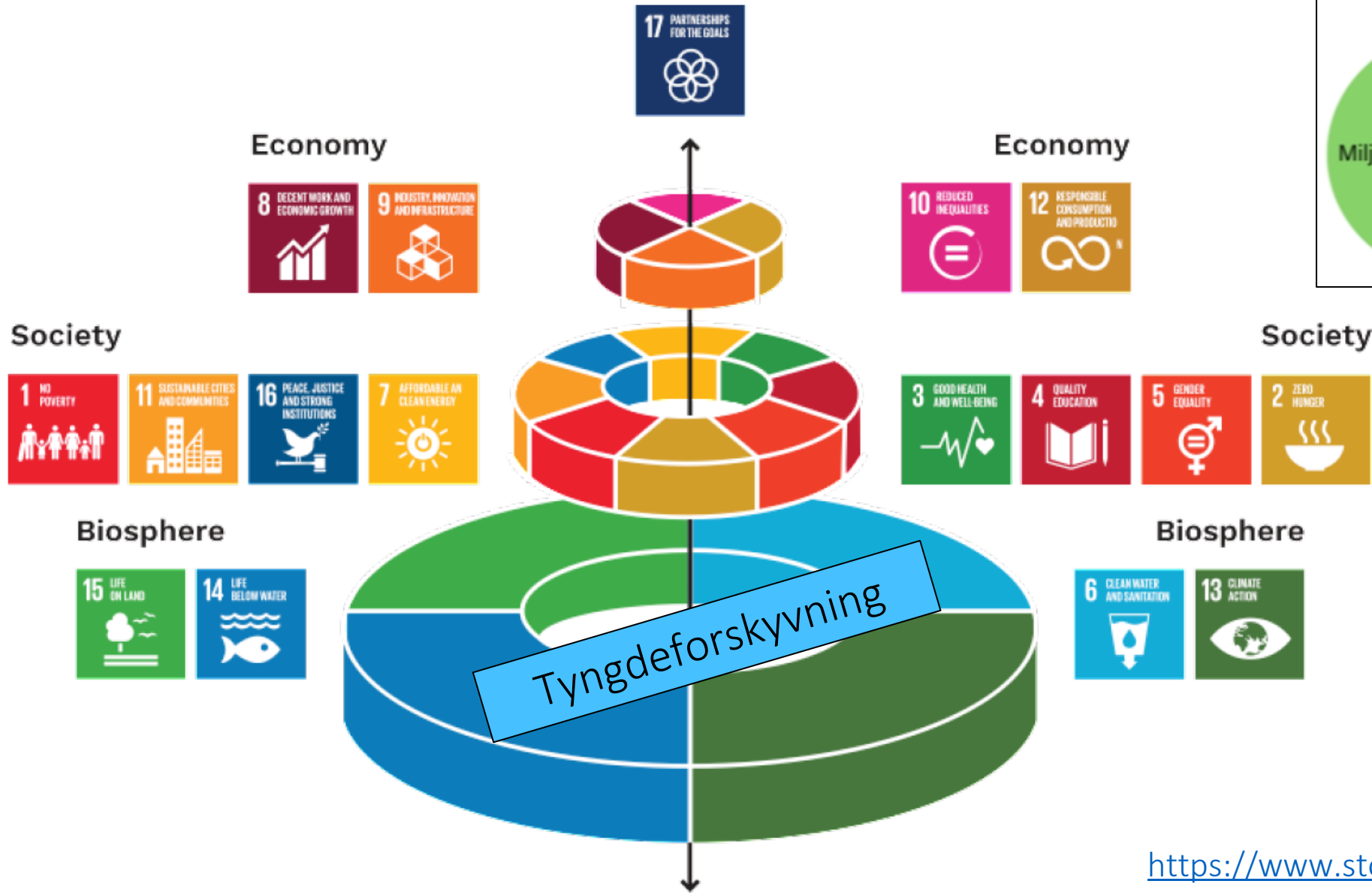

Fellesnemnda 3. mai 2018:

FNs bærekraftsmål skal legges til grunn for samfunnsutviklingen i Viken

Et gjennomgripende vedtak både for Viken fylkeskommune og Vikensamfunnet:

- Premiss for plan- og styringssystemet i Viken FK
- Premiss for kulturbygging
- Premiss for regional planstrategi – herunder for kunnskapsgrunnlaget

Nytt fylkesråd – 17. oktober 2019

Fra ny politisk plattform:

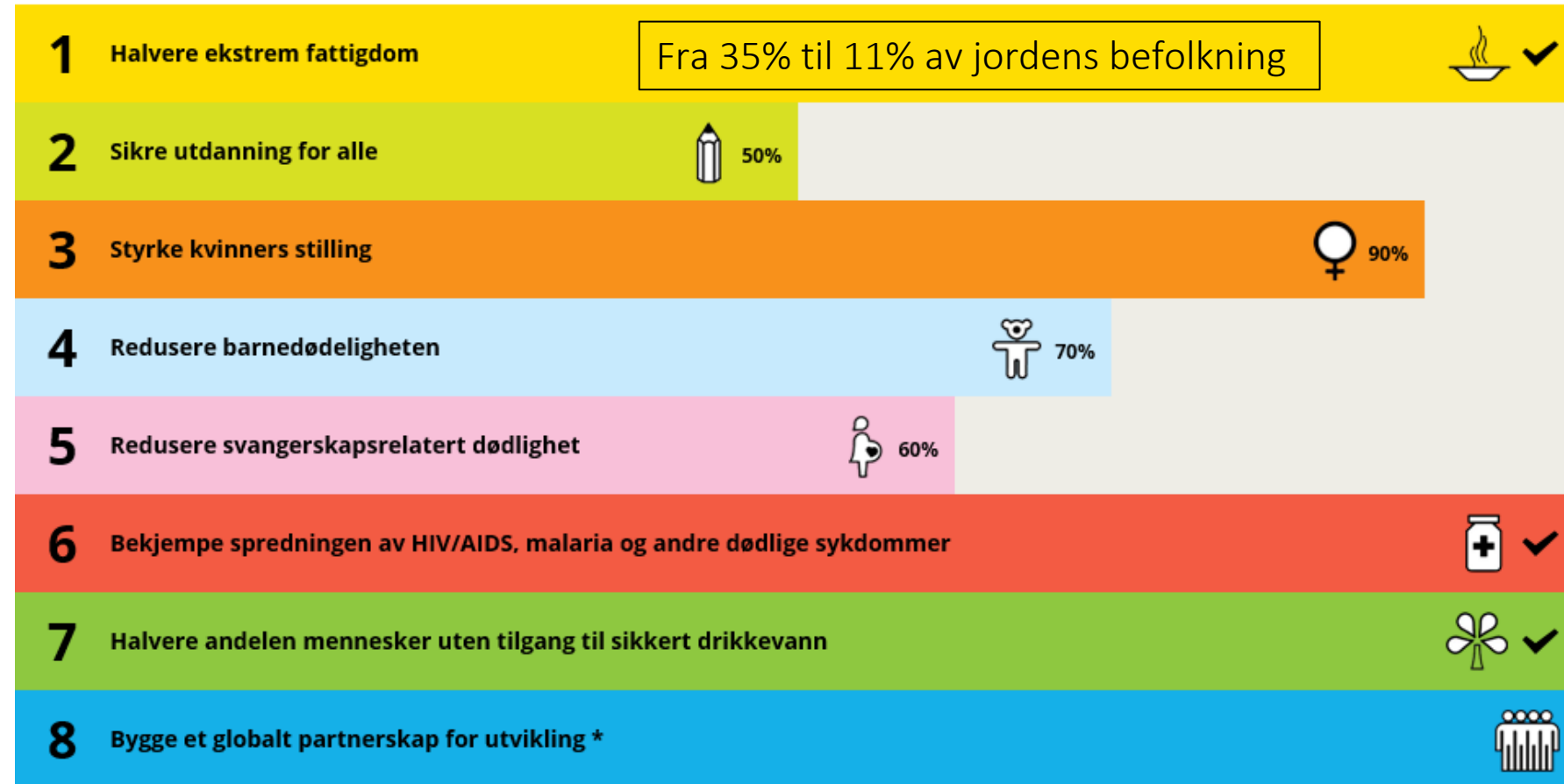
“Fylkesrådet vil bygge sin politikk og prioriteringer på FNs bærekraftsmål og planetens tålegrenser”

Den nye fylkesrådet gir et klart signal om at arbeidet med bærekraftig utvikling skal videreføres

Tusenårsmålene – nytter det?

1990

2016

* Mål 8 har ingen klar og målbar slutt.

Hva består kunnskapsgrunnlaget av?

1

Statistikkbank - grunnlagsdata

2

Analyserapport basert på grunnlagsdataene

3

Eksterne analyser
kommuneregioner og mulighetsrom

4

Sammenstilling av

1

2

3

Kunnskapsgrunnlaget organiseres etter FN17

Demografi

VIKEN
fylkeskommune fra 2020

Næringsliv

VIKEN
fylkeskommune fra 2020

Folkehelse

VIKEN
fylkeskommune fra 2020

Utdanning

VIKEN
fylkeskommune fra 2020

Samferdsel

VIKEN
fylkeskommune fra 2020

- ☐ Statistikk Viken
 - ☐ FNs bærekraftsmål
 - ☒ FN1: Utrydde fattigdom
 - ☒ FN2: Utrydde sult
 - ☐ FN3: God helse
 - ☒ Forventet levealder
 - ☒ Dødsårsaker og veitrafikkulykker
 - ☒ Egenvurdert helse, sykdom og helsetjenester
 - ☒ Røyk, snus, fedme og overvekt
 - ☒ Uføretrygd og arbeidsavklaringspenger, etter alder og kjønn
 - ☒ Andel bosatte i tettsteder med trygg tilgang til rekreasjonsareal og nærturterreng
 - ☐ FN4: God utdanning
 - ☒ Barnehager
 - ☒ Grunnskole
 - ☒ Videregående opplæring
 - ☒ Studenter i høyere utdanning
 - ☒ Kompetansekrav i næringsregioner 2017
 - ☒ Utdanningsnivå i befolkningen
 - ☒ Sysselsatte etter yrke, årsgjennomsnitt
 - ☒ FN5: Ligestilling mellom kjønnene
 - ☒ FN6: Rent vann og gode sanitærforhold
 - ☒ FN7: Ren energi for alle
 - ☒ FN8: Anstendig arbeid og økonomisk vekst
 - ☒ FN9: Innovasjon og infrastruktur
 - ☒ FN10: Mindre ulikhet
 - ☒ FN11: Bærekraftige byer og samfunn
 - ☒ FN12: Ansvarlig forbruk og produksjon
 - ☒ FN13: Stoppe klimaendringene
 - ☒ FN14: Liv under vann
 - ☒ FN15: Liv på land
 - ☒ FN16: Fred og rettferdighet
 - ☒ FN17: Samarbeid for å nå målene
 - ☐ Statistikk etter tema

Akershus
fylkeskommunes
statistikkbanken

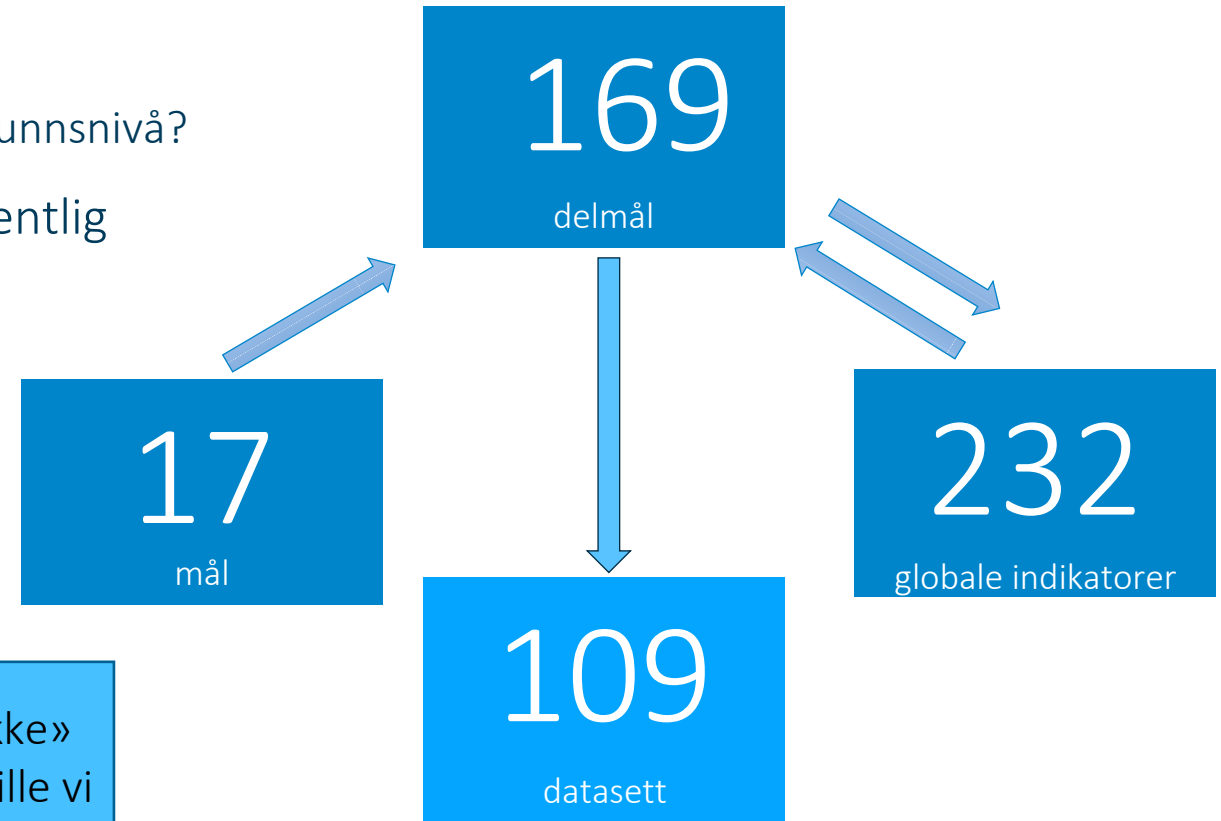
Datasett: Kompetansekrav i næringsregioner 2017

Region ▼ Måltall ▼

Måltall	Yrker med krav til høyere utdanning	Tjenesteytende yrker med krav til fullført videregående skole	Håndverks- og produksjonsyrker med krav til fagutdanning (VGS)	Ufaglærte yrker (ingen krav utover grunnskole)
Region				
Asker og Bærum	68,9	21,4	6,4	2,8
Follo	59,3	27,8	9,0	3,3
Hurum, Røyken, Lier	53,8	28,3	13,1	4,3
Nedre Romerike	53,4	29,5	12,4	4,3
Kongsbergregionen	52,8	26,8	15,2	4,4
Drammenssamarbeidet	49,9	30,8	13,5	5,3
Mosseregionen	49,1	32,2	13,6	4,8
Nedre Glomma	46,7	31,0	17,0	4,7
Ringerikeregionen	45,8	32,7	15,1	5,0
Halden	44,4	30,6	20,3	4,1
Øvre Romerike	43,8	34,2	15,5	5,6
Indre Østfold	39,5	33,2	20,8	6,0
Midt-Buskerud	38,5	30,4	23,0	7,8
Hallingdal	38,5	33,2	20,8	7,0

Innledende arbeid i prosjektet

- Gjennomgått alle de 169 delmålene til FN17
 - Hvilke data kan beskrive relevante (del)mål på samfunnsnivå?
- Fokus på data på kommunenivå, og basert på offentlig tilgjengelige kilder
- Ikke gjort i Norge tidligere
- Viktige å dokumentere valg av indikatorer – og hvilke mål vi mangler indikatorer for

Ny tilnærming: Istedenfor å «plukke» mål/gjøre vesentlighetsanalyser, ville vi først skape en virkelighetsbeskrivelse med FN17 som ramme

Vi i Viken

- Tekst og analyser av data i tabellbanken:

Del 1 Demografi

Del 2 Sosial bærekraft

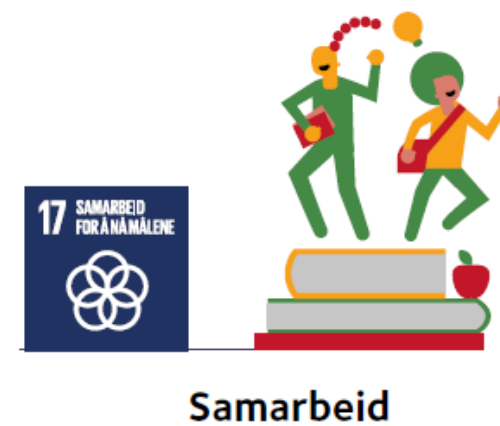
Del 3 Miljømessig bærekraft

Del 4 Økonomisk bærekraft

Del 5 Samarbeid

- Analyser per FN17-mål:
- Hva menes med målet?
- Global status
- Nasjonal status
- Regional status

3

GOD
HELSE

Mål 3 God helse

Mål 3 handler om å sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder. At alle kan leve friske og sunne liv er en forutsetning for å oppnå bærekraftig utvikling.

Andel av befolkningen som oppgir at de har god eller svært god helse:

73%

Østfold

80%

Akershus

76%

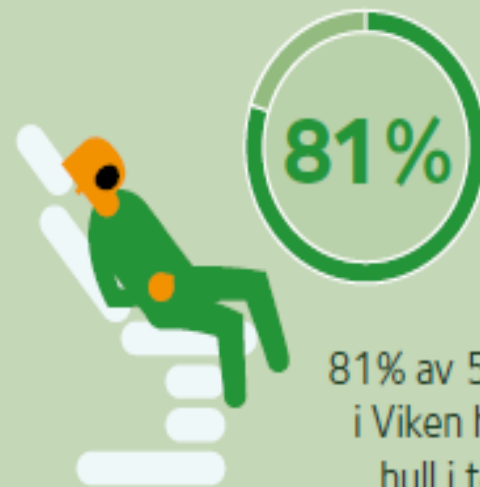
Buskerud

Psykiske lidelser og muskel- og skjelett-plager er de vanligste årsakene til uføretrygd

Andel av befolkningen som oppgir at de har god tilgjengelighet på grøntareal i nærmiljøet

91%

81% av 5-åringene i Viken har ingen hull i tennene

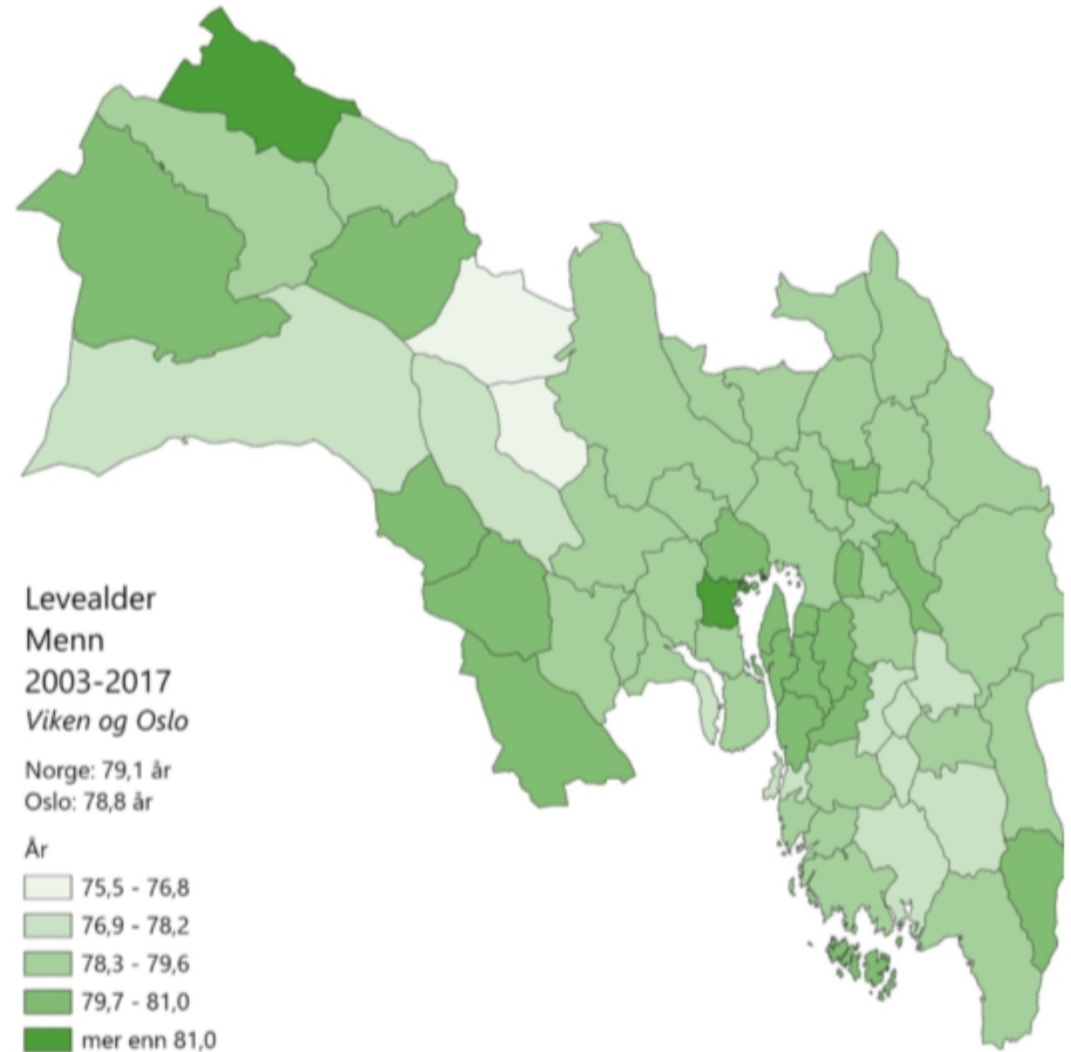
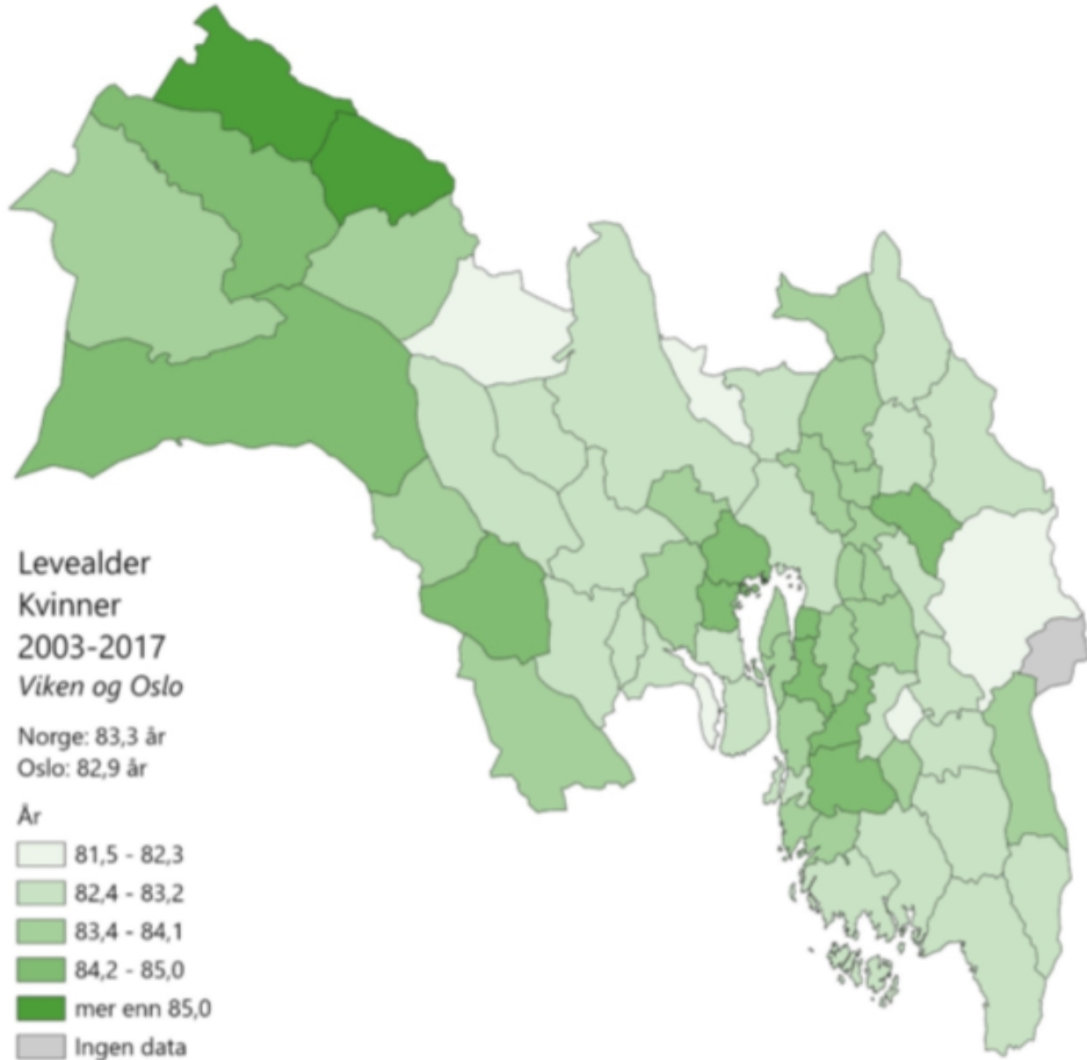
Viktigste årsak til tidlig død er hjerte- og karsykdommer

Om status for mål 3 – God helse

- **Global status:** Barnedødeligheten går ned, malaria bekjempelsen er blitt bedre, HIV/Aids
- **Nasjonal status:** Generelt god helse, økende levealder, men sosiale helseforskjeller er fortsatt en utfordring
- **Regional status:** Store ulikheter i Viken
 - Levealder, ikke-smittsomme folkesykdommer, uføre, sosiale helseforskjeller

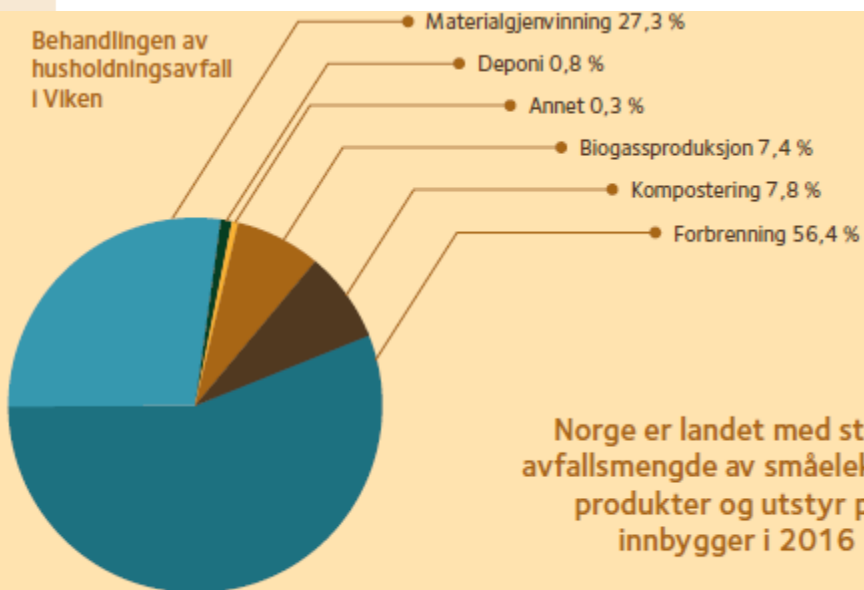

Forskjeller i Viken- eks. mål 3

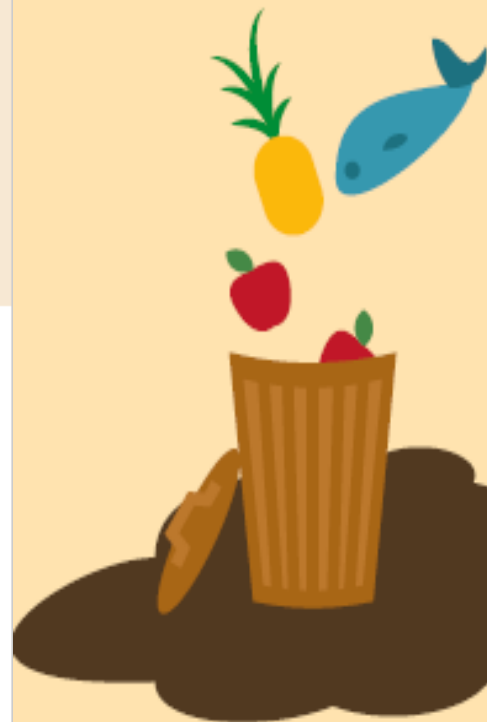

Mål 12 Bærekraftig forbruk og produksjon

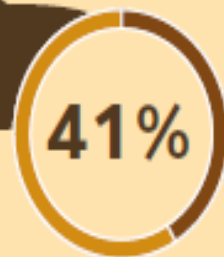
Bærekraftsmål 12 handler om å sikre bærekraftige produksjons- og forbruksmønstre, og om å gjøre mer med mindre ressurser. Bærekraftig utvikling i turistnæringen inngår også i dette bærekraftsmålet.

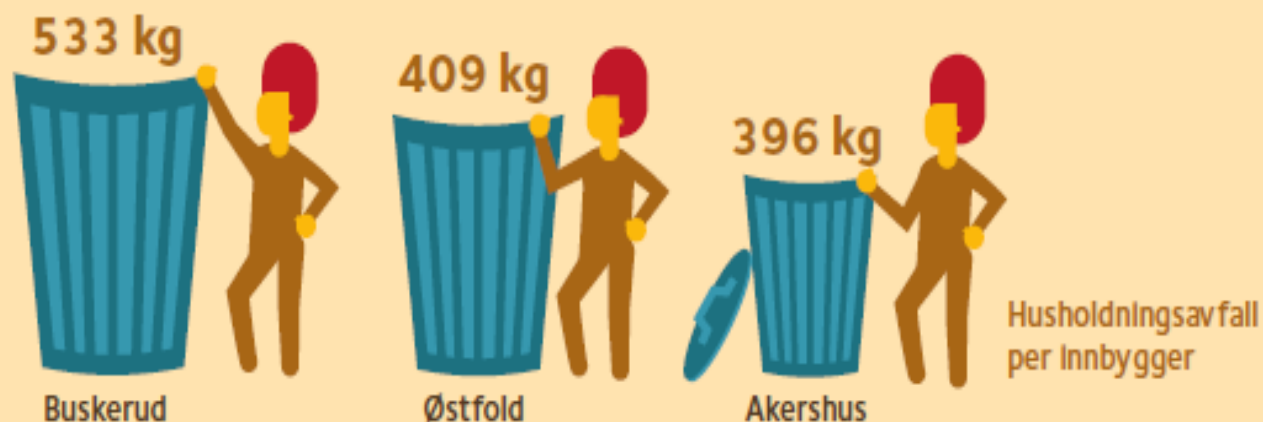
Norge er landet med størst avfallsmengde av småelektrisk produkter og utstyr per innbygger i 2016

Maten som kastes årlig i Norge tilsvarer det årlige matvareforbruket til 900 000 mennesker

41 prosent av husholdningsavfallet i Norge ble levert til materialgjenvinning i 2018.

Om status for mål 12 – bærekraftig produksjon og anvendelse

- **Global status:** Vareforbruk per innbygger går opp, utarming av jordas resurser
- **Nasjonal status:** Norge har et svært høyt materielt fotavtrykk, mye av uttaket av naturressurser blir eksportert.
- **Regional status:** Avfallsmengden fra husholdningene går ned, matsvinn reduseres

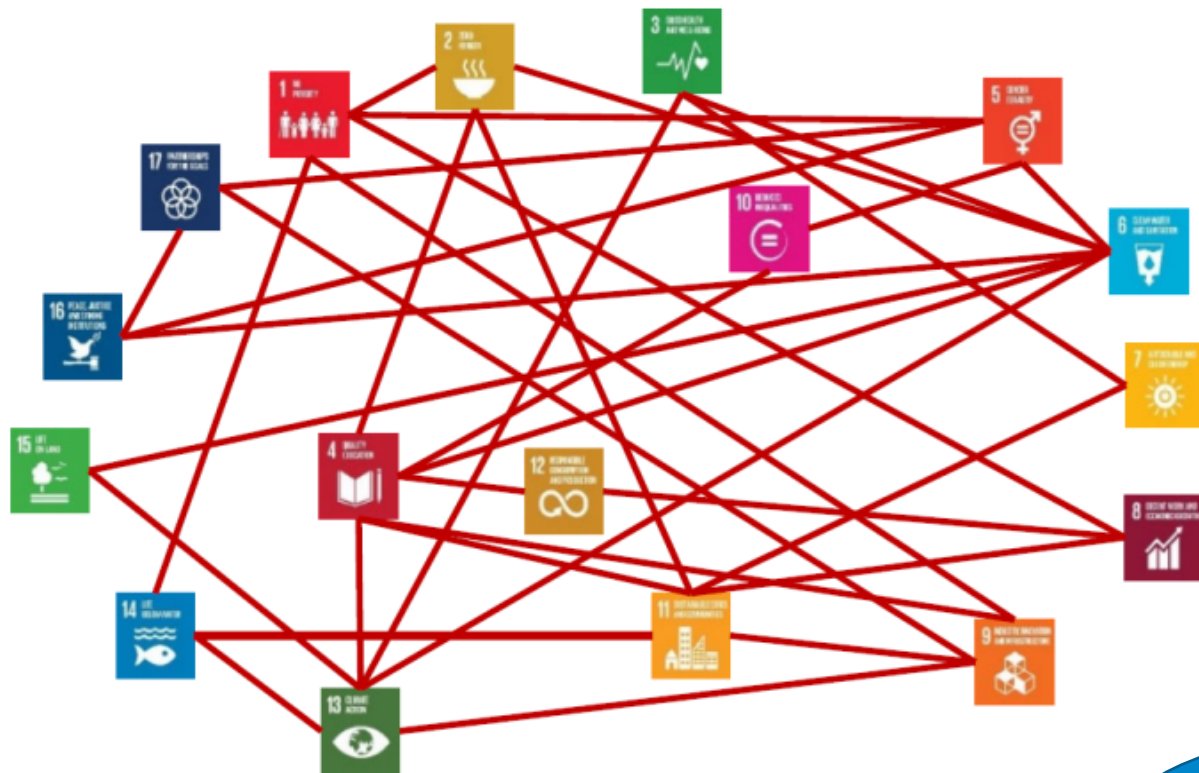
Viktigste funn

- Viken er landsgjennomsnittet – MEN store forskjeller i det nye fylket
- Gjelder særlig sosial ulikhet – det er en stor utfordring i hele Viken
- Områder med markert flere mennesker med lav sosioøkonomisk bakgrunn
- Noen av kommunene i Akershus har landets største forskjell innad i kommunen – stort spenn mellom rikeste og «fattigste»

Ligger implisitt i materialet at mange tiltak/virkemidler må formes ulikt i ulike deler av Viken

Utfordringer med arbeidet

- Kontekstualisering av bærekraftsmålene – hva «betyr» målene (FN17/169) for oss i Viken?
- Relevant empiri/data
- Få fram forskjellene i Viken
- Hva er viktigst – hva må prioriteres/jobbes med framover
- Hva er sammenhengen mellom målene?

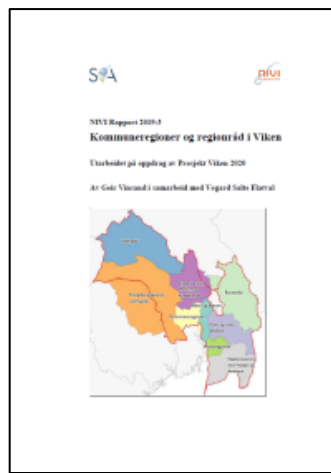
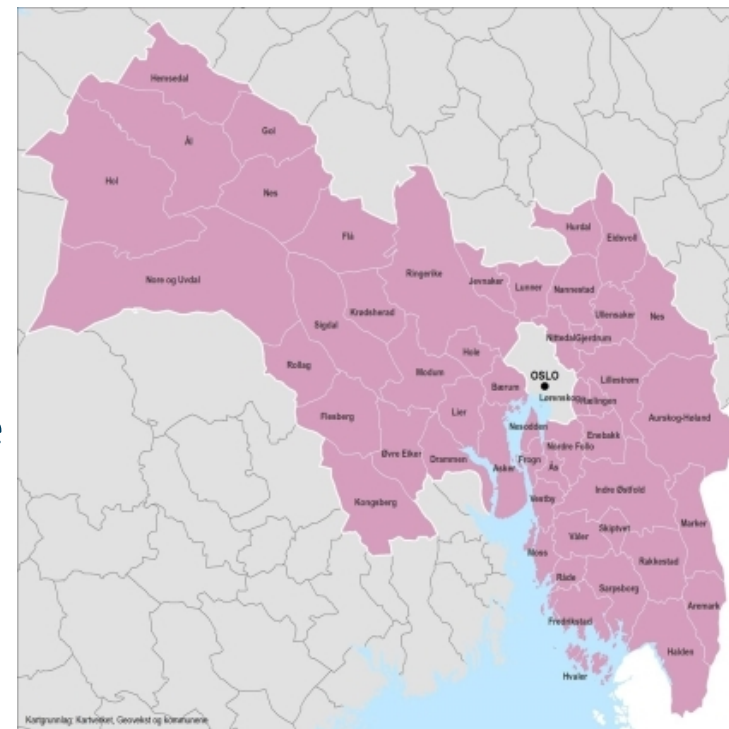
Modell for å håndtere sammensatte utfordringer

Avbøtende tiltak

Gi avkall

Eksterne analyser

- Framtidige kommuneregioner/regionrådsstruktur i Viken
 - Analyseoppdrag utført av NIVI Analyse/Samfunnsøkonomisk analyse
 - Kartlegger kommunens holdninger til samarbeid i kommuneregioner/regionråd
- Utfordringer og mulighetsrom i Viken
 - NIBR: Oppstart medio juni 2019 – sluttrapport 17. oktober 2019
 - Krevende oppdrag hvor det tas hensyn til alle de tre bærekraftsperspektivene:
 - Sosial
 - Verdiskaping
 - Klima

Problemstilling – NIBR-rapport

1. Hva kjennetegner *samfunnsutviklingen, sentrale bærekrafts-dimensjoner og utfordringer* i Viken og regionene?

2. Hvilke *fortrinn og muligheter* har Viken og regionene til å skape robuste og bærekraftige byer og distrikter?

- Overordnede utfordringer for robuste og bærekraftige byer og distrikter
- Regionale næringsspesialiseringer og fortrinn

3. Hvordan kan den nye fylkeskommune bruke sitt handlingsrom til å utnytte mulighetene og møte utfordringene?

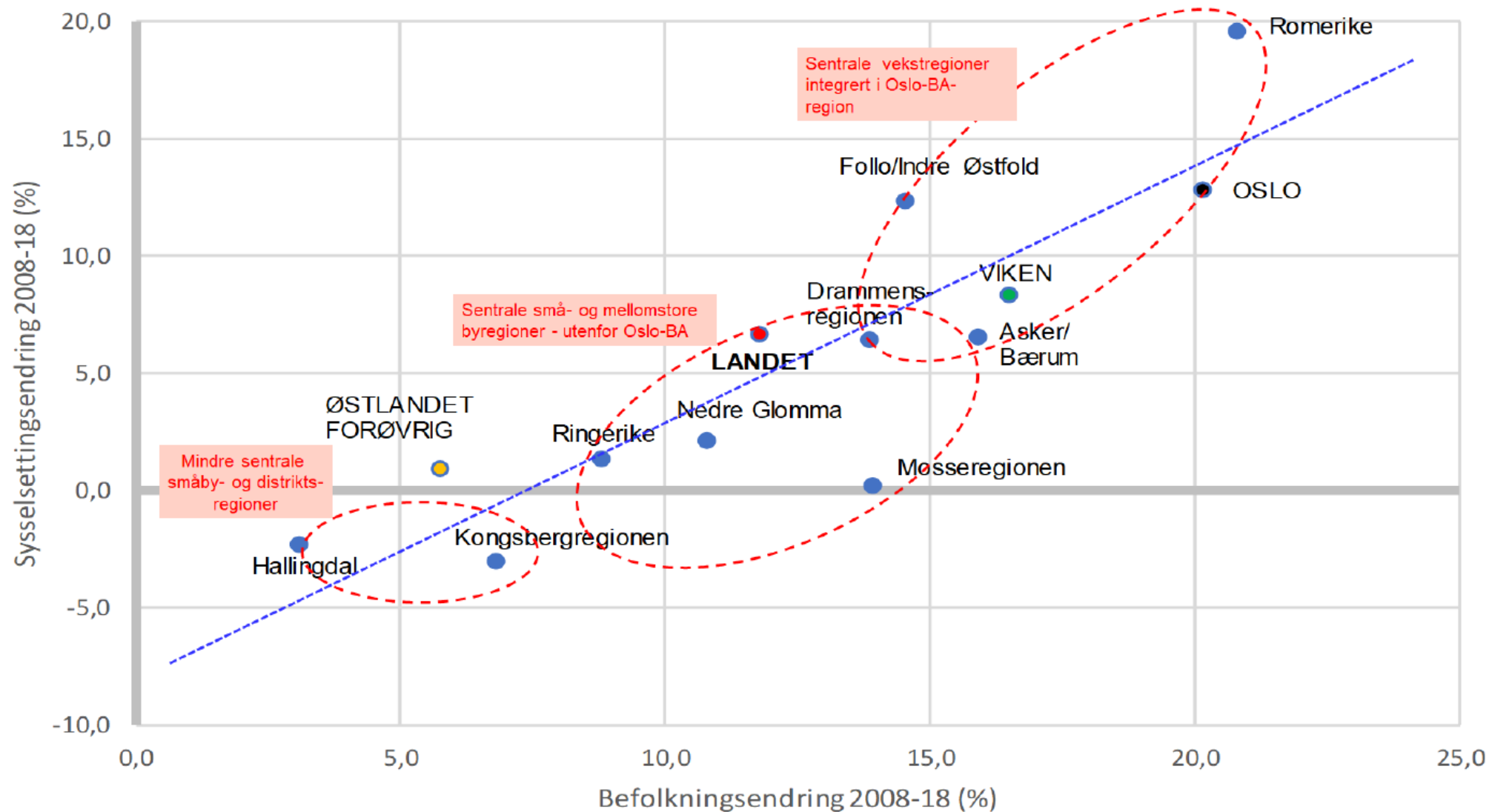
4. Hvilke spesielle utfordringer og muligheter følger av regionreformen og av ny geografi?

Typologisering av regioner i Viken

1. Sentrale kommuner integrert i Oslo bo- og arbeidsmarkedsregion - påvirkes i stor grad av samspillseffekter i Oslo BA
2. Små- og mellomstore byregioner – utenfor Oslo BA, men i ring rundt denne og i økende grad påvirket av Osloregionen og dens pendlingsomland
3. Viken distriktskommuner og regioner – også påvirket av Oslo BA, men først og fremst som kundemarkeder – reiseliv, hytter osv.

Regionenes befolknings- og arbeidsplassutvikling i Viken 2008-18

Miljømessig bærekraft – særlige utfordringer i Viken

Klimagassutslipp

Totalutslippene har variert, men samlet gått litt ned de siste 6-7 årene. Reduksjonstakten må likevel økes fram mot 2030. Store utslipp fra transport, men også betydelig fra mobil forbrenning (bygg/anlegg, landbruk), avfall, energiforsyning og industri. Betydelig reduksjon fra transport og industri, men klar vekst innen (noe mindre kilder) som sjøfart, landbruk og mobil forbrenning.

➤ Fylkeskommune og kommuner kan sammen bidra til reduksjon av utslipp gjennom å gå 100% over til fornybare energikilder i all egen virksomhet (institusjoner, oppvarming, transport) og skjerpe klima- og miljøkrav ved alle offentlig innkjøp, og styrke arbeidet med samordnet areal- og transportplanlegging i Vikens funksjonelle regioner.

Økosystemer og økosystemtjenester (biologisk mangfold, matjord, verdifulle rekreasjonsområder, allemannsrett).

Det er et betydelig utbyggingspress både i sentrale vekstregioner og enkelte mindre sentrale distriktsregioner. I sentrale vekstregioner er det utbygging av boliger, næringsbygg og infrastrukturer som skaper utfordringer med å ta vare på matjord og nærliggende rekreasjonsområder. I distriktsregioner er press betydelig ikke bare for å fortette og oppgradere eksisterende hyttebebyggelser, men også bygge ut nye store nye hyttefelt og -byer med infrastrukturanlegg i uberørte natur- og friluftsområder. Dette skaper ikke bare konflikter med etablert natur- og friluftsbbruk, men er også en trussel mot ivaretagelse av biologisk mangfold og særlige ansvarsarter.

➤ Kommuner og fylkeskommune kan påvirke arealforvaltning og –bruk gjennom egen areal- og samfunnsplanlegging, herunder reiselivs-, nærings- og bostedspolitik.

Sosial bærekraft – særlige utfordringer i Viken

Sosiale ulikheter i inntekt, utdanning, arbeid/ledighet og folkehelse

- Sosial ulikhet i ressurser, arbeidstilknytning, helse og levekår henger sammen
- I Viken er det **betydelig sosiale ulikheter innenfor, og mellom, kommuner og regioner** i utdannings- og inntektsnivå, andel fattige, arbeidsledige, uføre, forventet levealder (og til dels egenmeldt helse).

Utbyggingsmønster og sosial ulikhet

Helse fordeler seg som en gradient i befolkningen der høyere inntekt og utdanning har samvariasjon med bedre helse (og omvendt). **Sosial ulikhet har også en klar dimensjon til utbyggingsmønstre og stedsutvikling** (boliger, arbeid, service, miljøfaktorer, lett tilgjengelige rekreasjonsområder m.m.)

- Politiske vedtak og planlegging kan gi uheldige fordelingsvirkninger og effekter for sosial miks og utjevning
- Fra Viken finnes det bare enkeltstudier som berører noen av disse utfordringene. Det er ikke noen samlet empirisk dokumentasjon om slike forhold fra mye av området.

➤ Fylkeskommune og kommuner kan i noen grad motvirke slike forhold (som er resultater av tunge samfunntrender) gjennom en **helhetlig politikk og planlegging som forbygger marginalisering og utenforskap**;

- Redusere frafall i videregående skole, lærlingeplasser, livslang læring, integrering, karriereveiledning
- Helhetlig og stedstilpasset tilnærming og medvirkning på områdenivå ved utbygginger/fortettingsprosjekter
- Forbyggende folkehelsearbeid

Økonomisk bærekraft – utfordringer i Viken

Fallende yrkesdeltakelse og sysselsettingsandel

Redusert yrkesdeltakelse og sysselsettingsandel er en følge både av aldrende befolkning, og at flere unge voksne ikke får en fast tilknytning til arbeidslivet. Innvandring har også bidratt noe til utviklingen. Dette kan bli en økende utfordring for mange mennesker om de utestenges fra arbeidslivet, og for samfunnets ressursutnyttelse, verdiskaping og velferdstjenester.

➤ Fylkeskommune og kommuner kan i noen grad motvirket utestenging av unge voksne og ikke-vestlige innvandrere fra arbeidslivet gjennom en **aktiv kompetanse -og integreringspolitikk** regionalt/lokalt, og gjennom **offentlig innkjøpspolitikk** (stille krav til lærlingandel etc.)

Jobbskaping, innovasjon og ny næringsutvikling

Utvikle en sterkere privat sektor som evner å utvikle og opprettholde attraktive arbeidsplasser i hele Viken, og i særlig grad i flere av de små- og mellomstore byregionene, som har mistet mange industriarbeidsplasser. Attraktive arbeidsplasser tilbyr anstendige lønns- og arbeidsvilkår, og er tilpasset strenge klima -og miljøkrav.

➤ Fylkeskommunale og kommunale myndigheter, i samarbeid med partnerskapene, må utvikle **innovasjons- og næringsstrategi som er regionalt forankret og bygger opp under regionenes ulike styrker og muligheter.**

Viken fylkeskommunes utfordringer og muligheter

FNs 17 bærekraftsmål skal ligge til grunn for Vikens virksomhetsstyring, arbeid med samfunnsutvikling og regionale planlegging. Da må disse prosessene henge sammen, som vil kreve:

- Utvikling av velfungerende sektorpolitikk og –organisering på tvers av gamle fylkesgrenser, og som tar hensyn til det nye fylkets store interne regionale variasjoner
- Et helhetlig grep om partnerskapene og bevissthet rundt hvordan disse kan styrke forankring og oppfølging av sektorielle/regionale planer
- Helhetlig virksomhetsstyring må på plass – som balanserer sektororganiseringen
- Bærekraftsrapportering, -regnskap og –budsjett må operasjonaliseres og utvikles både mht. miljømessig (ikke bare klima), sosial og økonomisk bærekraft
- Tverrgående møtefora

Hvordan bruke kunnskapsgrunnlaget videre?

- Grunnlag for planarbeid
- Gi politikerne kunnskapsbasert informasjon for beslutninger
- Videreutvikling i tverrfaglige miljøer
- Grunnlag for å starte arbeidet med å gjøre bærekraftsmålene til våre – finne Vikens vei for å jobbe med bærekraftig utvikling
- Grunnlag for indikatorutvikling for bærekraftsmålene
- Formidle kunnskap internt i Viken FK og til eksterne samarbeidspartnere – kommunene er særlig viktige

Kunnskapsgrunnlaget

- Hva er viktig for at kommunene kan utnytte det regionale kunnskapsgrunnlaget best mulig?
- Hvilke temaer blir viktige i regional planstrategi?

Ev. ekstrafoiler

Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development

*Ambisiøs erklæring for å trygge:
Global stabilitet
Jordas bærekraft*

Et veikart for nasjonal og internasjonale tiltak, og innebærer sammen med Parisavtalen et skifte i globale initiativ og tenkning

17 bærekraftsmål for å realisere 2030-agendaen

Bærekraft i ny politisk plattform

- Bærekraftsmål i årlige budsjetter
- Utvikle et klimabudsjett og klimaregnskap for Viken
- Nullvisjon for tap av matjord
- Utvikle arealregnskap i Viken i samarbeid med kommunene
- Deltakelse fra innbyggere med mulighet for å påvirke utviklingen
- Utvikling av kollektivtransport
- Bærekraftige anskaffelser
- Mindre sosiale forskjeller

